

Pobożne dary w średniowiecznym Sztokholmie na tle miast nadbałtyckich (ok. 1315–1530)

Pod koniec średniowiecza Sztokholm był bez wątpienia centrum politycznym Królestwa Szwecji i istotnym węzłem handlowym dla kupców działających w regionie bałtyckim, mimo że nie stał się jeszcze metropolią, która mogłaby konkurować z wielkimi miastami Europy Zachodniej. W późnym średniowieczu Sztokholm był również ośrodkiem barwnego życia religijnego. Chociaż nie był siedzibą biskupstwa, swoim mieszkańcom miał do zaoferowania dostęp do różnorodnych miejsc kultu, w tym m.in. kościoła parafialnego pw. św. Mikołaja, trzech klasztorów, kilku kaplic i kościelnych instytucji charytatywnych.

W wiekach średnich istotnym wyrazem pobożności w świecie chrześcijańskim było przekazywanie darów na rzecz kościołów, klasztorów, ubogich i chorych. Donacje miały na celu nie tylko finansowe wsparcie obdarowanych, lecz także zapewnienie darczyńcom modlitw wstawienniczych służących jako wyraz wdzięczności. W średniowieczu pobożne dary przybierały postać prostych, jednorazowych donacji (np. sumy pieniężnej lub dóbr materialnych przekazanych danemu kościołowi) lub bardziej skomplikowanych i istniejących przez określony czas „fundacji”. Fundacje stanowiły darowiznę w postaci nieruchomości lub stałych dochodów, którą fundatorzy przekazywali w zamian za wieczystą modlitwę w intencji zbawienia ich duszy. Wobec potrzeby zredukowania czasu, jaki spodziewano się spędzić w Czyśćcu, konieczne stawało się zapewnienie sobie modlitw i komemoracji (często określanej łacińskim mianem *memoria*) nawet po śmierci.

W późnym średniowieczu praktyki związane z upamiętnieniem zmarłych i pobożnymi darami rozpowszechniły się nie tylko wśród monarchów, możnowładców i dostojników kościelnych, lecz także wśród mieszkańców miast. Na podstawie informacji zawartych w zachowanych źródłach historycznych jest jasne, że również sztokholmscy mieszczanie regularnie przekazywali darowizny na rzecz instytucji kościelnych i osób potrzebujących. Nie wiadomo jednak, w jakim stopniu owe pobożne dary w Sztokholmie były typowe dla regionu bałtyckiego, a na ile oddawały one lokalny i wyjątkowy charakter tego miasta. Odpowiedź na to pytanie stanowi zasadniczy cel projektu badawczego.

Na podstawie licznych, dotychczas nie w pełni wykorzystanych źródeł średniowiecznych przeprowadzona zostanie analiza darów przekazanych na pobożne cele w Sztokholmie. Uzyskane wyniki poszerzą nasz stan wiedzy o życiu religijnym w regionie bałtyckim w minionych wiekach. Ponadto projekt stanowić będzie pionierską analizę komparatystyczną z wykorzystaniem danych pozyskanych ze Sztokholmu, które osadzone zostaną w kontekście miast regionu bałtyckiego. Dane ze Sztokholmu zostaną porównane z wynikami analogicznych badań nad darami i fundacjami w miastach północnoniemieckich, pruskich i inflanckich. Tak szerokie tło porównawcze pozwoli na zidentyfikowanie i przeanalizowanie zarówno wspólnych dla regionu, jak i wyjątkowych praktyk, które występowały w życiu religijnym i społecznym Sztokholmu. Pozwoli to ukazać wpływ z jednej strony uniwersalnych chrześcijańskich idei i praktyk oraz ponadregionalnych trendów, a z drugiej lokalnych czynników, praw i zwyczajów, które ukształtowały formy pobożnych darów w Sztokholmie. Wyniki projektu badawczego, przedstawione w kompleksowy i analityczny sposób, staną się fundamentem dla dalszych badań komparatystycznych w tym zakresie.

Należy podkreślić, że pytania badawcze uwzględnione w projekcie nie ograniczają się do zagadnień religijnych. Badania nad pobożnymi darami skłaniają do refleksji nad m.in. stosunkami społecznymi w średniowiecznym Sztokholmie, kontaktami między mieszczanami sztokholmskimi i mieszkańcami innych miast nadbałtyckich (hanzeatyckich) oraz zagadnieniami dotyczącymi władzy, prestiżu i awansu społecznego. Kluczowe pytania badawcze postawione w ramach projektu będą odnosić się do tych kwestii, a udzielenie odpowiedzi na nie umożliwi lepsze zrozumienie pobożnych praktyk mieszczan sztokholmskich nie tylko w skali tworzonej przez nich lokalnej społeczności i ich miasta, lecz także w skali regionu. Ramy chronologiczne projektu obejmują okres od pierwszej znanej donacji dokonanej przez mieszczanina sztokholmskiego w początkach XIV w. aż po triumf reformacji w Królestwie Szwecji, która w początkach XVI w. przyniosła ze sobą znaczące zmiany w życiu religijnym i praktyce pobożnych darów.

W projekcie zostanie zastosowane innowacyjne podejście komparatystyczne, przy jednoczesnym wykorzystaniu dorobku naukowego kilku dobrze ugruntowanych tradycji badawczych. Należą do nich historyczne dociekania związane z upamiętnianiem zmarłych (*memoria*), zwłaszcza w średniowieczu, interdyscyplinarne badania nad fundacjami, jakie pojawiały się w różnych kulturach w kolejnych epokach historycznych, a także studia nad koncepcją wymiany darów i poczuciem wzajemności (np. modlitwa postrzegana jako dar), które cieszą się popularnością wśród antropologów kulturowych. Wykorzystanie tych zróżnicowanych i aktualnych podejść metodologicznych umożliwi odrzucenie niektórych przestarzałych założeń i teorii (np. traktowanie fundacji jako jednorazowego aktu prawnego). Reasumując, projekt ten rzuci nowe światło na pobożne dary w średniowiecznym Sztokholmie i w regionie bałtyckim.